

ברכות יא

משה שווערד

1. ערוך לגר על סוכה דף כה/א

שם הכא טריד טרדא דמצוה: לפי מה דמסקינן תרתי בעינן לענין עוסק במצוה פ"ה שיהי' עוסק ממש או טריד טרדא וגם שיהי' מצוה ואו פטור ממצוה אחרת אין נסתפקתי במי שעוסק או טריד במצוה דרבנן אם עי"ז פטור ממצוה דאורייתא אם נימא כיון דבמצוה דרבנן לבד עוסק אין זה טעם לפטור ממצוה דאורייתא דאף דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשוא"ת כדאמרינן יבמות (דף צ') זה דוקא היכא שאמרו בפ"י כן אבל אגן מסברא לא יכולין לדון או אי נימא כיון דבמצוה דרבנן יש משום לא תסור נחשב זה ג"כ כעוסק במצוה דאורייתא והנה ממה דקאמר התם טריד טרדא דרשות ולא קאמר עוסק במצוה דרבנן דאבילות דרבנן אין להביא ראי' דעוסק במצוה דרבנן ג"כ פטור ממצוה דאורייתא ד"ל דנקט כן משום דשיידן זה בטבעה ספינתו ג"כ ועוד דקאמר האמת וגם ממה דאמרינן לקמן ברב חסדא ורב הונא בר"י שגנו ארקתא דסורא שבאו לקבל פני רבם אף שמצוה דרבנן הוא אין ראי' דעוסק במד"ר פטור ממצוה דאורייתא דהתם באו ג"כ ללמוד תורה כמו שפי' רש"י דמצוה דאורייתא היא ועוד אפשר דגם בקבלת פני רבו איכא מצוה דאורייתא מאת ד' אלוקין תירא לרבות ת"ח וגם מהא דאמרינן לקמן דשושבינים וכל בני החופה פטורין מן המצות מטעם עוסק במצוה אין ראי' דעוסק במצוה דרבנן ג"כ פטור דמה מצוה דאורייתא איכא לשמח חתן וכלה ד"ל כיון דכל ישראל ערבים זה לזה א"כ מי שמביא חבירו לידי קיום מצוה דאורייתא מקרי ג"כ עוסק במצוה דאורייתא ולכן אין ראי' ג"כ מהא דתגרי תפילין ומזוזות ומוכרי תכלת פטורין דהם ג"כ מביאין אחרים לידי קיום מצוה דאורייתא אבל אכתי לא נפשוט מזה הספק אם עוסק במצוה דרבנן ג"כ פטור ולכאורה הי' נ"ל להוכיח כן ממה דאמרינן סתמא דכונס את הבתולה פטור שנקרא עוסק במצוה והרי עסיקת מצוה היא שבה עי"ז לידי מצוה פרי' ורבי' כמש"כ התוספ' כתובות (דף ד') דלכן נקראה בעילה ראשונה בעילת מצוה ע"ש אכן התינה בשעדיין לא קיים פו"ר אבל בשכבר יש לו בנים למה יהי' כונס הבתולה פטור מק"ש שהרי זה לא טריד במצוה דאורייתא אע"כ כיון דאמרינן יבמות (דף ס"א) דאפילו ביש לו בנים ישא אשה מדרבנן מקרי גם זה העוסק במצוה א"כ מוכח דגם עוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא אבל יש להשיב דמזה אין ראי' דאף כשיש לו בנים אינו חייב לישא רק מדרבנן וביש לו אשה ובנים אמרינן בביצה (דף ל"ו) דאפילו מצוה גמורה מדרבנן ליכא זה דוקא בשעדיין לא כנס את האשה אבל משכבר כנסה ודאי יש בבעילה ראשונה חיוב מצוה דאורייתא מחמת מצוה עונה דהיא מצוה בכל אשה שיש לו כדמוכח ממה דאמרינן ביבמות (דף מ"ד) כי היכא דלימטיא עונה בחדש ולכן שפיר אמרינן סתמא דכל הכונס את הבתולה מקרי עוסק דבטרדת מצוה דאורייתא אפילו יש לו אשה ובנים אבל בשעוסק במצוה דרבנן לבד אם ג"כ פטור ממצוה דאורייתא עדיין צ"ע:

2. תוספות סוכה דף כה/א

ובלכתך בדרך פרט לחתן - ואף על גב דהוא נמי במצוה טריד איצטריך תרי קראי דאי הוה כתיב חד כיון דחתן לאו בהדיא כתיב בקרא הוה אמינא לא פטר הכתוב אלא טורח ועושה מצוה בידיים או מהלך במצוה אבל חתן שהוא יושב ובטל ואינו עוסק אלא מחשב בבעילה לא פטר הכתוב הלכך מקרא יתירא אשמעינן דפטור מק"ש דטריד במחשבת בעילה כך פי' בקונטרס וסוגיא דשמעתין משמע דמובלכתך בדרך ממעט האי דבמצוה קא עסיק ובשיליהי פ"ק דברכות (דף יא.) הגרסא להפך דגרס התם בשבתך פרט לחתן ובלכתך בדרך פרט לעוסק במצוה וגירסא זו נראה דהכי משמע קרא בשבת דידך הוא דמיחייבת בק"ש ולא בשבת דמצוה שאתה יושב ומחשב בבעילת מצוה ובלכתך ממעט עוסק במצוה דמשמע דידך ולא בלכת מצוה ומחתן לא הוה ידעינן שאר עוסק במצוה דדלמא שאני חתן שאין נקל לו כל כך להסיר הטיירא מלבו אע"פ שבטיירא דרשות מיבעי ליה ליתוביה דעתיה ולהסיר מחשבת טרדתו:

3. משנה מסכת שבת פרק א משנה ט

אמר רבן שמעון בן גמליאל נוהגין היו בית אבא שהיו נותנין כלי לבן לכובס עובד כוכבים שלשה ימים קודם לשבת ...

4. תוספות יום טוב מסכת שבת פרק א משנה ט

[אמר רבן שמעון בן גמליאל נוהגין היו בית אבא וכו' - פ"ה הר"ב ומחמירין על עצמן כבית שמאי ואין להקשות דבפ"ק דברכות משנה ג' שנינו שנסתכן ר' טרפון על שעבר על דברי בית הלל הכא בשב ואל תעשה שאני. ומיהו אף בקום עשה מצינו דלא מיקרי העברה כההיא דפרק ח' דברכות משנה ז' מי ששכח ולא בירך דבית שמאי אומרים יחזור למקומו ויברך וב"ה אומרים יברך במקום שנזכר ובגמ' [אמר'] דהוה עובדא דההוא דעביד כבית שמאי ואשכח ארנקי התם נמי כתב הרא"ש דבהא אף ב"ה מודו שטוב לעשות כבית שמאי אלא שלא הטריחוהו ע"כ. וכלומר משא"כ בק"ש דמאי טיבותיה דקורא בהטייה כיון דלב"ה קרא דובשכבך לא משמע להו הכי כלל וכלל:]

5. תפארת ישראל - בועז מסכת שבת פרק א

(ח) ואע"ג דהעובר על דברי ב"ה חייב מיתה (כברכות פ"א מ"ג) וא משום דהכא שב ואל תעשה הוא. או כבני הרב המאה"ג מהו' ברוך יצחק שליט"א. שתי' דהכא שאני. דלא מוכחא מלתא דחייש לחומרא דב"ש. דשמא כדי למהר כביסתן הוא עושה. מש"ה שרי. ליתא. דהרי במי ששכח לברך בהמ"ז במקום שאכל (ברכות פ"ח מ"ז) אמר' התם בגמ' דהאי תלמידא דעבד כב"ש. ואשכח ארנקי. אף דחזרה למקום אכילתו קום ועשה הוא. וגם מוכחא מלתא. דחזור למקומו רק לברך. וכב"ש. ואפ"ה שרי. ונ"ל דמזה מוכח ברא"ש דבכלים לכובס או בחזרה למקום אכילתו גם ב"ה מודו דעדיף טפי. רק שלא הטריחוהו חכמים. משא"כ בהטייה דק"ש. כיון דב"ה לא דרשו קרא דובשכבך דלהוי בהטייה. מה עדיפותא לקרות בהטייה ואדרבה בעמידה עדיף טפי. להעיד מלכות שמים ככל עדות בעמידה:

6. ספר לקח טוב - כלל טז אות ד

(ד) עי' ברכות (ד"א ע"ב) פלוגתא לענין ברכת אהבה רבה אי אהבת עולם עדיף או אהבה רבה עש"ה וה"ז דומה ג"כ להך דנזיר ושבועות וכתובות הנ"ל דמסתפקינן אי דבר עולמי עדיף מדבר זמני הגדול באיכות בזמן מציאותו וכנ"ל:

• **ספר לקח טוב - כלל טז אות א**

א) מש"ס נזיר מ"ז א' במשנה דפליגי ר' אליעזר וחכמים בכ"ג נזיר שפגעו במת מצוה דר"א ס"ל דיטמא כ"ג ואל יטמא נזיר לפי שהנזיר מביא קרבן על טומאתו וזה מעלה איכותית עצמותית וחכמים ס"ל דיטמא נזיר ואל יטמא כ"ג לפי שכ"ג קדושתו קדושת עולם וזה מעלת ריבוי הזמן עש"ה. הרי דפליגי ר"א ורבנן בזה אי ריבוי הזמן עדיף או מעלה עצמותית עדיפה:

• **ספר לקח טוב - כלל טז אות ב**

ב) בש"ס שבועות ט"ז ב' תניא ר"א אומר אם נאמר משכן (לענין איסור כניסת טמאים) למה נאמר מקדש ואם נאמר מקדש למה נאמר משכן אילו נאמר משכן ולא נאמר מקדש הייתי אומר על משכן יהא חייב שהרי משוח בשמן המשחה ועל מקדש לא יהא חייב ואם נאמר מקדש ולא נאמר משכן הייתי אומר על מקדש יהא חייב שהרי קדושתו קדושת עולם ועל משכן לא יהא חייב לכך נאמר משכן לכך נאמר מקדש עכ"ל הגמ'. ומבואר דמשכן יש לו מעלה איכותית עצמותית דקדושתו עצומה טפי מפאת היותו משוח במשחה ואילו המקדש אין לו מעלה עצמותית הזאת ורק יש לו מעלת ריבוי הזמן דקדושתו קדושת עולם וה"ז דומה לכ"ג נזיר דיש לנזיר מעלה עצמותית במה שמביא קרבן על טומאתו וזהו דומי' דמשכן והכ"ג יש לו מעלת קדושת עולם דומי' דמקדש ...

7. מהרי"ץ חיות

וקנס כנגדו זה מגדל שער ונמלא זה חונק עליהם ע"ש: **ע"ב גמרא לחאוי פרקין**
בספרא דבי רב . ג"כ ע"י ל"ה שהעוור דספרא דבי רב היינו שפרא המכונה אללנו חורח כהנים
וע"י רש"י לקמן י"ח ע"ב דפירש ג"כ ספרי דבי רב היינו חורח כהנים . ולשיטת רש"י כאן ד"ה מדרש
דספרא בכלל מדרש א"כ אין מניח הש"ס כאן ראה דאף לגמרא לרי"ך לנרך מהך דרב מאי פירקין
בספרי דבי רב דאף לחלמוד לרי"ך לנרך דלמא דוקא למדרש ונטיק דדבר אס ספרי דבי רב היינו
ח"כ ע"י רש"י (ב"ב קכ"ד ע"ב) וע"י ג"כ רש"י (מכוח ט' ע"ל) שקרא ספרי על במדבר דברים נשם
ספרי דבי רב ונפ"י הרש"י שהזכירו וקראו מכילתא וספרי רק שאר ספרי דבי רב . וע"י גס כן
רש"י (חולין ס"ו ע"א) דמפ"ו נקרא ח"כ ספרי דבי רב מפני שהיה מדרש זה שגור בבית מדרשו וע"י
סדר הדורות ערך רב : רש"י ד"ה אתר להס הממונה כדאיחא ציומא היינו סגן היינו ממונה .

8. רש"ש

שם אף לחלמוד ל"ל דאמר כ"י בספרא דבי רב . ע"י ענ"ר שהקשה דהא ספרא דבי רב היינו
ח"כ כדפירש"י לקמן (י"ח ב') וזהו בכלל מדרש . ול"ג דמ"ס הוא ונר"ך למחוק ח"סח ספרא דבי רב
כ"י כן נקמן י"ד ב' יתח . דמ"ס דנ"כ ש"ס לחפוקי מויד למשנה ח"ל כ"י ונ"ל לחלמוד . וי"ל נ"ס
ה"י דהא דלולי היה להס גמרא נ"ס על כ"י יתח דח"כ כמו דמ"ס רבנא גמרא ד"ן שניחא כ"י יתח
דח"ל ח"סח כמו שפירש למשנה ויהיה פירוש לח"י פרקין בספרא דבי רב היינו גמרא שפליה :

9. הרא"ש על ברכות פרק ראשון - סימן יב

גמ' מאי מברך. א"ר יעקב בר אידי א"ר הושעיא [דף יא ע"ב] יוצר אור ובורא חשך. ונימא יוצר אור ובורא נוגה. אמר רבא בר עולא כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום. מדת לילה ביום יוצר אור ובורא חשך. ומדת יום בלילה גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור. ברכה שניה מאי היא. אמר רב יהודה אמר שמואל אהבה רבה אהבתנו. ורבנן אמרי אהבת עולם **תניא גמי הכי אין אומרינן אהבה רבה אלא אהבת עולם** וכן הוא אומר ואהבת עולם אהבתך. וקי"ל כרבנן. והא דאמר לקמן אמר רב יהודה אמר שמואל השכים לקרות קודם שקרא קריאת שמע צריך לברך. לאחר שקרא קריאת שמע אין צריך לברך מאי טעמא שכבר נפטר באהבה רבה. ההיא מימרא דשמואל דהוא מרא דשמעתא קמייתא ורבנן פליגי עליה וכבר אדחי לה הא דשמואל דתניא כוותיהו דרבנן וכל מאי דמשכחת בתר הכי אהבה רבה אעיקרא דשמואל גריר. והגאונים כתבו שיש לקיים דברי שניהם. ועוד [נ"א וכן] באשכנז ובצרפת נהגו לומר בשחרית אהבה רבה ולומר בערבית אהבת עולם. וכן סתמא דגמ' לקמן בשמעתין הזכיר אהבה רבה בשל שחרית:

10. הרא"ש על ברכות פרק ראשון - סימן יג

ולפי מה שרגיל ר"ת לפרש דכל היכא שהברכות קצרות אפילו ברכה הסמוכה לחברתה פותחת בברוך כמו ברכות של הבדלה וברכות של חופה. א"כ היה צריך לברכה אחרונה שתהא פותחת בברוך. שאותה שלפניה קצרה. **לכך היה אומר רבינו תם שאין זה כ"א סיום ברכה ראשונה ואינו כי אם שתי ברכות והיה אומר והערב נא.** רב המנונא אמר אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו ברוך אתה ה' נתן התורה. וזו היא המעולה שבברכות. **אמר רב פפא הילכך נימרינהו לכולהו. ולר"ת גרסי' נימרינהו לתרווייהו:**

עמק ברכה

ברכת התורה

[א]

אינו מוציא אחרים; ולפי הנ"ל נחא, דכיון דברה"ת אינה על המצוה אלא על התורה גופא דצריכה ברכה, וע"כ גם נשים חייבות בברה"ת מן התורה ושפיר מוציאות בזה את האנשים]. וכן כתב ג"כ המג"ח מצוה ת"ל [אלא שנתקשה שם בנוסח, אשר קדשנו וכו' לעסוק ברה"ת. אך גירסת הר"ף היא, אשר קדשנו וכו' על דה"ת ואינו גורס, לעסוק].

וה"ל ראה לוח, מהא דפליגי כאן בגמ' אם דוקא למקרא צריך לברך או דלמדרש משנה וגמרא נמי צריך לברך, ורבינו יונה כתב, דאפי' מאן דסבר דלמשנה גמרא ומדרש נמי צריך לברך, ג"כ אינו אלא משום המקרא שבהם, שהם מפרשים פסוקי התורה, ואם נימא דחייבא דברה"ת הוא על המצוה של לימוד התורה, א"כ אדרבה היה צריך להיות החיוב ברכה על תורה שבע"פ יותר מעל תורה שבכתב, דהא עיקר לימוד התורה הוא תורה שבע"פ, שממנה הוראה יוצאת. וע"כ מוכח מזה כמש"כ, דהחיוב ברכה הוא משום התורה גופא, ולא מיקרי, כי שם השם אקרא" אלא תורה שבכתב ממש.

וזהו כונת רש"י. דאם הברכה היתה על המצוה של לימוד התורה, כיון דסבר דלא היה הפסק, א"כ היה הכל מצוה אחת, ושתי ברכות על מצוה א' הוי ברכה לבטלה; אבל כיון דהברכה היא על גוף התורה, א"כ כל לימוד ולימוד של תורה הוי דבר בפ"ע, ואין כאן ב' ברכות על דבר א' ולא חשיבא ברכה לבטלה. והוה שהביא ראה מברה"ת על קריאה בצבור, משום דסבר דגם ברכה זו אינה על מצוה הקריאה בצבור, דהא אינו מברך, אשר קדשנו במצותיו כו', אלא, אשר בחר בנו וכו', ועיקר הברכה אינה אלא על גוף התורה, אלא דחכמים תקנו וחיבו בשעת קריאת הצבור לברך על גוף התורה עוד הפעם, וא"כ מדמצינו חקנה כו', מוכח דלא הוי ברכה לבטלה, דאלי"ה לא וחי חכמים מתקנים חקנה כו'.

ברכות ד' י"א: אר"י אמר שמואל השכים לשנות עד שלא קרא קריאת שמע צריך לברך מאי מברך אשר קדשנו במצותיו לעסוק ברה"ת וכו'. בתוס' ר"י החסיד (וכן הובא בחי' הרשב"א) הביא דברי רבינו שמע"י תלמידו של רש"י שכתב על רש"י וז"ל: כשמשכים רבי לעסוק בתורה מברך ברכת התורה וכשהולך אח"כ לבית הכנסת ואומר ברכות וזו ומברך ברה"ת ונותן טעם לדבר שכמו שהקורא בתורה מברך על התורה ולא חשיבא ברכה לבטלה אפי' שכבר בירך ברה"ת ה"ה נמי הכא דלא חשיבא ברכה לבטלה. עכ"ל. והביא שם בשם ר"י בעל-התוספות, שתמה ע"ז, דמדלא נתן טעם לדבריו שבטל שהפסיק הוא שחזור ומברך, כדעת הירושלמי, משמע דסבר דלא הוי הפסק, א"כ קשה דלמה לא תהיה ברכה לבטלה. דלא דמי לקורא בתורה, דהתם אפי' בירך על פסק התורה שעסק בפ"ע צריך לחזור ולברך על קריאתו בצבור, שכן תקנו לברך לפניה כמו שחקנו ברכה לאחרית.

ולענ"ד נראה בדעת רש"י, שסבר, דברה"ת אינה על המצוה של לימוד התורה, דהא גם נשים חייבות בברה"ת, כדאייתא בשו"ע סי' מ"ז, ונשים הרי אינן חייבות במצוה לימוד התורה; ואף שצריכין ללימוד הדינים השייכים להן, מ"מ לא בתורת מצוה תלמוד תורה, אלא משום ידיעה, לידע מה לקיים. אלא עיקר חיובא דברה"ת הוא משום התורה גופא, דתורה צריכה ברכה, והוה דילטיגן מ, כי שם השם אקרא הבו גדל לאלקיננו, לקמן ד' כ"א, דתורה צריכה ברכה וכל מי שלומד או קורא בתורה צריך לברך. וכן שמעתי סב מר"ר הגאב"ד דבריסק שליט"א בשם אביו מרן הגר"ח הלוי ז"ל (ותירץ בזה קושית הטו"א במגילה ד' כ"ג, בנא דאשה עולה למנין שבעה קרואים אפי' בספי שבעה, שתותמת בתורה ומברכת לאחרית ומוציאה בברכתה את כל הקרואים, והקשה, הרי אשה פטורה מדה"ת וצריכה מוציאה אותם, הא כל שאינו מחויב בדבר

12. לבוש אורח חיים סימן מז סעיף ו

כי האחת היא ברכת המצוה ולכך מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק וכו', והאחת היא ברכת הנהנין כי הלימוד הוא הנאה כמו שכתב רבינו, וכמו שמברכין שתי ברכות על המצה של מצוה אפילו אין לו רק כזית, לפי שהנאת הגוף שיש בו מצות עשה מברכין ברכת המצוה וברכת הנהנין, וכן באכילת הפסח ושאר קרבנות וכו'.

13. ספר תפארת ישראל - הקדמה

ואל יקשה לך למה לא היו מברכין בתורה תחלה, שאין פירוש הברכה הדבור בפה בלבד, דודאי הדבור בפה היו מברכים, אבל הכוונה על הברכה בעצמה היא האהבה הגמורה והדבקות אל השם יתברך, לאהוב השם יתברך במה שנתן תורה, וזהו ענין הברכה... ולא היה להם האהבה הגמורה אל השם יתברך במה שנתן התורה לישראל, ובפרט על הטובה הגדולה שהיא התורה שהיא טובה על הכל, שיש לברך הש"י ויתעלה שמו על זה בכל לבו וכפי הטובה העליונה לא היו מברכים בכל לבם.

14. מנחת אשר שיחות עה"ת פ' האזינו

והנה מצינו בספר דגל מחנה אפרים (פרשת בשלח) שהביא בשם מורו וזקיניו הבעש"ט שלא ברכו ברכת "והערב נא"

וכתב שהוא דבר פלא. ואכן דבר פלא הוא לכאורה, דהלא ברכת אשר בחר בנו "מעולה שבברכות" היא כמבואר בברכות (י"א ע"ב), וברכת אשר קדשנו ברכת המצוה היא, אך ברכת והערב נא אינה אלא ברכה הסמוכה להברכה ואינה ברכה גמורה, וקשה להבין איפוא למה אבדה הארץ דוקא בביטולה של ברכה זו. והנראה בבואר הדברים בהקדם התבוננות במה שתמהו גדולי הדורות בעצם דברי חז"ל בנדרים שם. הלא ביומא (ט' ע"ב) אמרו דבית ראשון חרב בעון ג' עבירות המורות שבתורה, שפיכת דמים גילוי עריות ועבודה זרה, ומה זה שאמרו שסיבת החורבן היתה על שלא ברכו בתורה תחילה. ועוד נתקשו במאמרם, וכי משום ביטול מצות עשה חרב הבית וגלו ישראל מעל אדמתם, ומה גם שיש אומרים שאין ברכת התורה אלא מצוה דרבנן ולא מצוה דאורייתא ותגדל התימה דמשום ביטול מצוה דרבנן חרב הבית. ועוד בה שלישיה, איך יתכן שחכמים ונביאים ומלאכי השרת (לפי גירסת הב"ח שם) לא ידעו על פשע העם והטאתו.

אלא נראה בזה דודאי ידעו הם והכירו שבני ישראל כנשילו בג' עבירות חמורות שבתורה ובגללם חרב הבית, אלא שנשאלה השאלה, מה הביא לירידה נוראה כ"כ במעלת ישראל ודבקותה בתורה ובמצוה עד שמכרם בית ישראל יצאו שופכי דמים מגלי עריות ועובדי עבודה זרה, איך עלתה כזאת בימינו. וכיון ששאלה זו לא נגעה לסיבה הישירה של החורבן והגלות, אלא לסיבת הסיבה ולסיבה הראשונה לא ידעו חכמים לפרשה.

עד שפירשה הקב"ה בעצמו, על עזבם את תורת ישראל שלא ברכו בתורה תחלה. לא בקשו ולא ייחלו לאהבת התורה לא ערב להם צוף דבשה של נועם התורה ולא התענגו בעינוגי שעשועיה, ומשו"כ לא זכו שבניהם ידבקו בתורה ובמצוותיה...

כי רק בנים אשר יגדלו בבית שיש בו שמחת התורה ותענוגה, ילכו אף הם בעקבות אבותם, רק כאשר אבי המשפחה דבק בתורה ובאהבתה ישגה תמיד יזכה שגם צאצאיו יימשכו אחריה בעבותות אהבה בראותם שהתורה מביא חיים ושמחה על לומדיה...

הוא שאנו מבקשים "והערב נא" ה"א את דברי תורתך בפנינו... ונהיה אנחנו וצאצאינו, וצאצאי צאצאינו וכו'", כי רק אם נרגיש אנו במתיקות התורה נזכה שגם צאצאינו אחרינו ילכו בדרך זו.

וזה שפירש הבעש"ט שלא ברכו בתורה תחילה, שלא אמרו ברכת והערב נא ה"א את דברי תורתך בפנינו.

15. שיעור הרב אשר וויס שליט"א לפרשת פינחס תש"ע

והר"ן כבר כתב שם דפשוט שלא משום ביטול מצות ברכת התורה בלבד חרב הבית אלא משום "שלא היתה התורה חשובה בעיניהם", לא די בכך שאנו עוסקים בתורה אלא צריך שתהיה התורה חשובה בעינינו, שנבין ונדע, "כי היא חייכם ואורך ימיכם", שנדע ונבין ש"תלמיד שגלה לערי מקלט מגליו רבו עמו שנאמר ונס אל אחת הערים האלה וחי, עשה לו כדי שיחיה", ולשונו הזהב של הרמב"ם צריכה להיות שגורה בפניו וחקוקה על לוח לבנו "היי בעלי החכמה ומבקשיה ללא תלמוד כמיתה חשובין" (רמב"ם פ"ז מהלכות רוצח הלכה א'), אין אנו ראוים להשראת השכינה עד שנשמח בדברי תורה ונשתעשע בהם ונדע כי הם חיינו ואורך ימינו.

וכבר כתב בדגל מחנה אפרים פרשת בשלח בשם זקיניו ומורו הבעש"ט שבזמן החורבן לא בירכו את ברכת "והערב נא" וכתב שזה דבר פלא, ולכאורה אכן פלא הוא, הלא הברכה האחרונה, אשר בחר בנו היא המעולה שבברכות, (ברכות ט"ו ע"א) הראשונה היא ברכת המצוה "אשר קדשנו במצותיו", והערב נא היא הקטנה שבברכות התורה ואינה אלא סמוכה לחבירתה, מדוע אפוא חידש הבעש"ט דרך משום חסרון ברכה זו חרב הבית וגלו ישראל מעל אדמתו.

והנראה בזה, דרק אם נזכה שתהיה התורה חשובה בעינינו, רק אם נשמח ונשתעשע במתיקות עריבותה, רק אז נוכל להבטיח שגם בנינו אחרינו יצעדו בגאון בדרך התורה ובתלמודה, ולא בכדי הסמיכו חז"ל "והערב נא... ונהיה אנחנו וצאצאינו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה..."

ולכן אמר הבעש"ט זי"ע כי רק משום שחידלו לומר והערב נא אבדה הארץ, חרב הבית, וגלו ישראל מעל אדמתם.

ובדבר זה עלינו להתחזק, להרבות בשמחת התורה, בשירה ובזמרה, בצמאון ובשקיקה כדי להשרות השכינה בישראל.

16. בית הלוי על שמות פרק יט פסוק ה

ושמרתם את בריתי... וזאת תורת האדם המעולה הקובע עתים לתורה לכל יסית דעתו מתורתו וגם בעת עסקו בצורך פרנסתו יהיה דעתו למען יוכל לעסוק בתורה תיכף אחר העסק ולחזור ללימודו, וגם בעת עסקו בהפרנסה יתבונן תדיר בכל

מה שהוא עושה אם הוא ע"פ תורה אם אין בו איסור גזל או אונאה וכדומה נמצא דגם אז דעתו על תורתו, ובוהו יבואר הכתוב (ירמ' ט') מי האיש החכם ויבין את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה כו' ויאמר ה' על עזבם תורת אשר נתתי לפניהם ולא הלכו בה, ואיתא במס' ב"מ (דף מ"ה) דבר זה שאלו לתכמים ולא פירשוהו ולנביאים ולא פירשוהו עד אשר פירשו הקב"ה בעצמו, ולכאורה קשה אם היו חוטאים בפועל בחטאים גלויים למה לא ידעו מזה החכמים והנביאים. רק הכוונה שהם היו עוסקים בתורה וגם בדרך ארץ אשר זה הוא דרך המעולה לרוב עובדי ה' וכמו שאמר בברכות (שם) הרבה עשו כר"י ועתה בידם וע"כ אח"כ כשראו החכמים מה שהגיע להם אח"כ מהעונש לא ידעו טעם למה הגיעם כה, עד שפירשו הקב"ה ואמר על עזבם תורת ולא הלכו בה. פי' דבעת שהלכו לעסקם הסיחו דעתם מהתורה

ולא היה דעתם עליה וזהו פירושו של עזבם תורת, וזהו דבר התלוי בעומקא דליבא שאינו ידוע רק להידוע תעלומות ברוך הוא. והנה בגמרא מסיים על עזבם תורת שלא ברכו בתורה. ולכאורה יש לכונן להנאמר למעלה, דהרא"ש כתב בברכות (פ"א סימן יג) דמש"ה סגי בברכת התורה פעם אחת ביום ולא אמרינן דכשמפסיק לילך לעסקו וחוזר אח"כ ללמוד יברך שנית כמו בסוכה ותיירץ משום דאינו מסיח דעתו ממנה ודעתו לחזור ללמוד, אבל שכיון שהם הסיחו דעתם ממנה בשעת

עסקם הרי מה שלמדו אח"כ היה בלא ברכה. וזהו דרך חידוד קצת:

17. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן מז סעיף ז
* ברכת (יג) אהבת עולם * (יד) פוטרת ברכת התורה, * (טו) ו <ו> אם למד (טז) מיד בלי הפסק.

18. משנה ברורה סימן מז

(יד) פוטרת - שיש בה מעין ברכת התורה ותן בלבנו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים וכו' ולכאורה מדסתם משמע דאפילו לא כיון בעת הברכה לפטור בזה בה"ת סגי ועיין בבה"ל:

(טו) אם למד - דברכת אהבה רבה [יא] כיון דניתקן העיקר לק"ש לא מיתחזי לשם בה"ת אלא בשונה מיד וכתב הלבוש שאף אם התפלל וסיים התפלה אינו נקרא בזה הפסק כיון שאח"כ למד מיד:

(טז) מיד - אפי' מעט לשם מצות לימוד ואז שוב לא יצטרך לברך כל אותו היום אפילו הפסיק ועמד וחזר ללימודו על דרך שיתבאר לקמיה בברכת התורה:

19. ביאור הלכה סימן מז

פוטרת - עיין במ"ב. ומדברי תר"י שם משמע לכאורה דאם יודע בודאי שלא כיון או כגון שנזכר שלא אמר ברכת התורה עד אחר שאמר אהבה רבה אין אה"ר פוטרת אבל מדברי הרא"ש שם לפי מה שהסביר סברת הירושלמי שמצריך לשנות על אתר לכאורה אין לחלק בזה. אך ראה זה מצאתי אח"כ בפמ"ג בסימן נ"ב דאם רוצה יוכל לכוין בפירוש בברכת אהבה רבה שלא לפטור לברה"ת דבזה לכו"ע אינו יוצא אפילו למ"ד מצות אינן צריכות כונה עיי"ש ולפלא שלא זכר הפמ"ג כלל דברי תר"י הנ"ל: